

Šiame numery:

Septintasis Lituanistikos instituto suvažiavimas New Yorke.
Berensonas, Lietuva, apsilankymas ir laiškas.
Vilniaus universiteto sukakties minėjimas Floridoje.
Linksma erotika scenoje.
Pokalbis su Marium Katiliškiu.
Stankūnienės paroda prie Pacifiko.
Kultūrinės apraiškos be Kultūros židinio.
Vytautas Radžius operos temomis.

Kertinė Parasė

Septintasis Lituanistikos instituto suvažiavimas New Yorke

Septintasis Lituanistikos instituto suvažiavimas įvyks 1979 metų gegužės mėnesio 26-28 dienomis Kultūros židinyje, Brooklyn, N.Y. Jo išvakarėse, t.y., penkt. geg. 25 d., ten pat ruošiamas susipažinimo vakaras su programa. Suvažiavime paskaitas skaitys J. Dainauskas, S. Goštautas, J. Jakštas, R. Kondratas, V. Maciūnas, S. Sužiedelis, V. Trumpa, St. Vaškevičius ir V. Vizgirda. Šių metų suvažiavimas skirtas Vilniaus universiteto 400 metų sukakties paminėti. Paskaitininkai, iš įvairių tautų žveigdami — vieni plačiau, kiti siauriau — apibūdins universiteto nuopelnus, fakultetus, biblioteką, ankstyvesnio to laikotarpio žymenis, asmenis, sustos ir prie dabartinės universiteto reikšmės. Kitas programos punktas tvarkys vietinis tautos komitetas, kuriam pirmininkauja A. Vakselis. Šio komiteto nariai yra: iš Lituanistikos instituto — kun. dr. V. Gidžiūnas, kun. dr. V. Jaskevičius, dr. V. Krivickas ir prof. A. Landsbergis; iš Liet. Bendruomenės — A. Balsys, K. Bačkauskas, V. Padvarietis ir red. P. Jūkus. Suvažiavimo metu Bronius Kviklys žada pristatyti iš savo archyvo lobių paruoštą Vilniaus universiteto praeities ir dabarties dokumentinę parodą. Ta paroda prieš porą savaitę susilaukė didelio susidomėjimo Chicagoje. Ir rytiečiai dabar galės susipažinti su jos vertingais, retais eksponatais. Jų sutelkta net keletas šimtų. Gegužės 27 d. vakare įvyks iškilmingas minėjimas, kuris rengiamas drauge su JAV LB Kultūros taryba. Lituanistikos institutas dėkoja tai Tarybai ir jos pirmininkui A. Radžiui už visą talką ir taip pat už suvažiavimui suteiktą finansinę paramą. Čia pateikiame numatytos VII-jo suvažiavimo programos projektą.

Gegužės 25, penktadienis

7:30 vakare — susipažinimas. Programa rūpinasi Paulius Jūkus ir vietinis komitetas.

Gegužės 26, šeštadienis

9:00 - 10:00 — registracija.
10:00 - 11:00 — suvažiavimo atidarymas. LI pirmininko, Tautos komiteto pirmininko, Bendruomenės atstovo žodžiai, instrukcijos ir kt.
11:00 - 11:45 — paskaita, Vincas Trumpa: XIX a. pradžios Vilnius Stanislovo Moravskio atsiminimuose.
11:45 - 12:30 — paskaita, J. Dainauskas: "Vilniaus akademija edukacinės komisijos veikloje".
12:30 - 1:45 — užkandžiai.
1:45 - 2:30 — paskaita, R. Kondratas: "Medicinos mokslai Vilniaus univ. XIX a. pradžioje".
2:40 - 3:25 — paskaita, S. Vaškevičius: "Vilniaus univ. biblioteka pokario metais".
3:35 - 4:15 — paskaita, S. Goštautas: "Ispanijos humanistas Petras Roizijus Vilniuje 1551-1571 metais".
4:20 - 6:00 — paskaita ir skaidrės: V. Vizgirda: "Lietuvos dailės vingiai Vilniuje".
8:00 — koncertas ir banketas (rūpinasi Paulius Jūkus).

Gegužės 27, sekmadienis

Nuo ryto — pamaldos Kult. židinyje.
11:00 - 12:00 — LI Tarybos posėdis.
12:00 - 1:00 — užkandžiai.
1:00 - 2:00 — LI skyrių posėdžiai.
2:00 - 2:45 — paskaita, J. Jakštas: "Vilniaus univ. vaidmuo ištvirtinant katalikybę Lietuvoje".
3:00 - 3:45 — paskaita, V. Maciūnas: "Senasis Vilniaus universitetas ir studentų žemaičių 'Tautiška giesmė'".
4:00 — užkandžiai.
7:00 — iškilmingas Vilniaus universiteto 400 metų sukakties

BERENSONAS, LIETUVA, APSILANKYMAS IR LAIŠKAS

Meno istoriko Bernardo Berensono parodos Washingtono proga

ANTANAS VAICIULAITIS

Paroda

Nacionalinėje Meno galerijoje, šalies sostinėje, sausio gale atidaryta pirmoji paroda šio muziejaus ribose žmogui iš Lietuvos — Butrimonių miestelyje gimusiam meno istorikui Bernardui Berensonui (1865 — 1959), išgarsėjusiam italų renesanso meno žinovui. Ji surosta naujajame pastate, kuris laikomas vienu iš geriausių pavykusių meno muziejų pastaraisiais laikais Amerikoje. Tai architekto Pei kūrinys, kurio durys gausiems lankytojams buvo atvertos pernai iš Dresdeno atgabenta meno ir brangenybių paroda. Šiemet ten pat minias traukė norvegų Muncho paveikslai, atvežti iš Oslo ir Bergenio muziejų.

Kai sąjū lankiau, buvo prisigrūdę ir Berensono parodoje. Jos tikslas trejopas: nušviesti Berensoną kaip meno istoriką ir kaip meno paveikslų autentiškumo išaiškintoją; apžvelgti tradicijas, kuriose jis išaugo; išryškinti jo metodus. Vienas aktyvus suruošti šią parodą Washingtono meno specialistų konferencija, tarp kurios kelių tūkstančių dalyvių teko pastebėti dailininkę Vidą Krištolaitę.

Apie Berensoną kaip meno istoriką kalba jo knygos, kurių plačioje visuomenėje daugiausia pasklido "Italų renesanso tapytojai". Parodoje įdomu pasekti ir Berensono metodą, kaip paveikslų autentiškumo nustatytojo. Italijoje devyniolikame amžiuje didžiausias šios srities autoritetas

buvo Giovanni Morelli. Jo metodo pagrindą sudarė tezę, kad kiekvienas tapytojas turi savo individualų braižą — savitą potėpio detalę, įprastinį ausies, rankos, pirštų ar akių pavaizdavimą. Kartą nustačius kurio dailininko braižą, buvo galima turėti gairę, kam priskirti tą ar kitą, dar neišaiškintą paveikslą. O tokių neišaiškintų paveikslų Italijoje devyniolikame amžiuje buvo daugybė.

Ivairių meno kritikų ir istorikų Bernardas Berensonas laikomas Morelli mokiniu, jo metodo pratęseju.

Nesenai baigęs Harvardo universitetą, Berensonas, pritaikydamas šį metodą, ano šimtmečio pabaigoje išliko išsiskirti, sukeldamas didelį triukšmą.

O atsitiko taip. 1895 metais Londone buvo suruošta Venecijos ankstyvųjų tapytojų paroda. Aštuoniolika paveikslų parodos kataloge buvo priskirti dailininkui Giorgionei. Berensonas, rašydamas apie parodą, pareiškė, kad nė vienas iš tų paveikslų nepriklauso Giorgionei. Nors anoms dienomis tai sukėlė ištisą audrą, tačiau Berensono nuomonė apie anuos paveikslus tebegalioja ir šiandien, išskyrus vieną, kuris dabar laikomas Giorgionės kūryba.

Taip Berensonui atsivėrė kelias labai retą specialybę — paveikslų autoriaus autentiškumo nustatymą. Čia jis iškilo kaip tikriausias autoritetas italų renesanso dailininkų klausimais. Jo

Bernardas Berensonas (1865-1959)

žodis buvo galutinis. Jo nuomonės teiravosi bene didžiausias anais laikais paveikslų, ypač italų kolekcionierius Joseph Duveen. Po to Berensonas padėjo

susidaryti italų meno paveikslų kolekcijas tokiems Amerikos magnatams, kaip Mellonas, pastatęs Washingtono galeriją, kaip Samuel Kress ir Widener. Ilgainiui šie magnatai daugumą savo įsigytų paveikslų sudovanojo Amerikos muziejams. Sakysim, Mellon rinkiniai sudarė branduolį Nacionalinei meno galerijai. Daug paveikslų jai dovanojo ir Kress bei Widener. Tad taip atsitiko, kad Berensono patarimų dėka Nacionalinė meno galerija Washingtono turi vieną iš didžiausių bei vertingiausių italų renesanso tapytojų kolekcijų — Giotto, Botticellio, Tiziano, Tintoretto ir daugybės kitų. Yra ir keletas Giorgionės drobų.

Būtų galima priminti, kad du žinomi Berensono mokiniai yra abu Nacionalinės meno galerijos direktoriai: buvęs — John Walkeris ir dabartinis — Carter Brownas.

Washingtono parodoje ir atspindi šie ir kiti Berensono gyvenimo ir darbų etapai.

Berensono atsiminimai apie Lietuvą

Parodą suruošė šios galerijos italų meno kuratorius David Brownas. Savo apžvalginėje parodos knygoje jis rašo, kad Berensonas buvo dešimties metų amžiaus, kai iš Lietuvos atvažiavo į Bostoną.

Lietuvą Bernardas Berensonas atsiminė ligi savo amžiaus saulėlydžio — Butrimonis, kur jis gimė, Daugų ežeras, rugiapūčių dainas, didelius kryžius pakelėse. Jau sulaukęs žilos senatvės, sa-

vo dienoraščiuose, pavadintuose "Sunset and Twilight" ("Saulėlydis ir prieblanda") jis grįžta į anas tolimas dienas džiugų žemėje.

"Kaip dešimties metų berniukas Bostone, — rašo Bernardas Berensonas savo viloje prie Florencijos, — kone išstisus metus aš kiekvieną naktį praleisdavau savo namuose Lietuvoje, patirdamas tenai pilną ir puikų gyvenimą" (122 p.).

Štai kita vieta iš jo dienoraščių:

"Dividėsimt dveji metai anksčiau (negu Nicky) aš gimiau netoli Vilniaus Lietuvoje". (287 p.).

Kiek vėliau vėl grįžta į savo vaikystės dienas Bostone ir sapnus apie Lietuvą:

"Būdamas dešimties metų berniukas Bostone, aš kasnakt miegodavau sapnuodamas tokiu tvankiu raiškumu, kad aną dieną tebegyvenu Lietuvoje" (315 p.).

Taip jis rašė 1953 m. liepos 1 dieną Romoje, būdamas jau aštuoniolikos metų devynerių metų amžiaus.

Atsiminė savo dienoraščiuose net tokias detales, kaip grybų sriubas, "kurias, būdamas dar visai mažas berniukas, aš taip mėgdavau Lietuvoje" (356 p.) Apie lietuvišką grybų sriubą jis svajojo Vallombrosoje, kur paprastai vasarodavo.

Būdamas Tripolyje, Berensonas rašo:

"Pirmą kartą kelių savaitių būvyje džiaugiausi ankstyvo šilto dienos rytmio gaivumu. Dažnai atsimenu, kaip tai jausdavau, būdamas penkių ar šešių metų vaikas Lietuvoje" (388 p.).

Būdamas devyniasdešimt dviejų metų amžiaus, Berensonas prisiminė Lietuvos žiemas:

"Aš atsimenu ne tik tai, kaip man patikdavo kur kas žvarbesnis oras, kai buvau tarp septynių ir keturiolikos metų. Atsimenu malkų dūmus Lietuvoje, kylančius statmenai, kadangi ore nebuvo vėjo" (405 p.).

Jis svajojo apie Lietuvos žiemas savo I Tatti viloje, kur ant sienų kabėjo tokių dailininkų, kaip Giotto, Domenico Veneziano, Jacopo Bellini, Simone Martini ir kitų italų paveikslai.

Apsilankymas ir laiškas

Nors Bernardas Berensonas buvo iškiles į pačias viršūnes Vakarų kultūros pasaulyje, kur jo pažįstami ir draugai buvo tokie vyrai kaip Bernard Shaw ar Benedetto Croce, Lietuvoje šisai legenda virtęs vyras pasiliko mažiau žinomas. Bene pirmas skaitytos Lietuvos su juo susipažino Zėnons Blynas, tada dirbęs diplomatinėje Lietuvos tarnyboje Italijoje. Patsai Berensonas sakėsi rėmęs lietuvius, kiek pagėdams, Taikos konferencijos metu po pirmo pasaulinio karo, buvo susipažinęs su veikalų su Ciurlonio menu ir pažinojo meno istoriką Jurgį Baltrušaitį iš jo knygos.

Mane ant Berensono užvedė (Nukelta į 2 psl.)

Sandro Botticelli (italas, 1445-1510)

Primavera (Uffizi galerija, Florencija)

minėjimas — pagrindinė paskaita, S. Sužiedelis: "Vilniaus univ. būdingieji tarpniai".

Gegužės 28, pirmadienis

10:00 — visuotinis LI narių susirinkimas ir LI tarybos posėdis. Be abejo, visų rytinio pakra-

čio kolonijų lietuviai dalyvaus suvažiavimo įvairiose paskaitose bei parengimuose. Bet tikimasi, kad toks retas iškilmingas, jubiileinis temos renginys sutrauks svečių iš visur. Tai bus nepakartojama proga išgirsti įdomių paskaitų, geriau pažinti Vilniaus u-

niversiteto bei miesto svarbią istorinę reikšmę, o išklausus, pasidalinti nuomonėmis, pabendrauti su senais draugais iš New Yorko, ir užmegzti naujų pažinčių.

Dr. J. Reklaitienė,
LI sekretorė

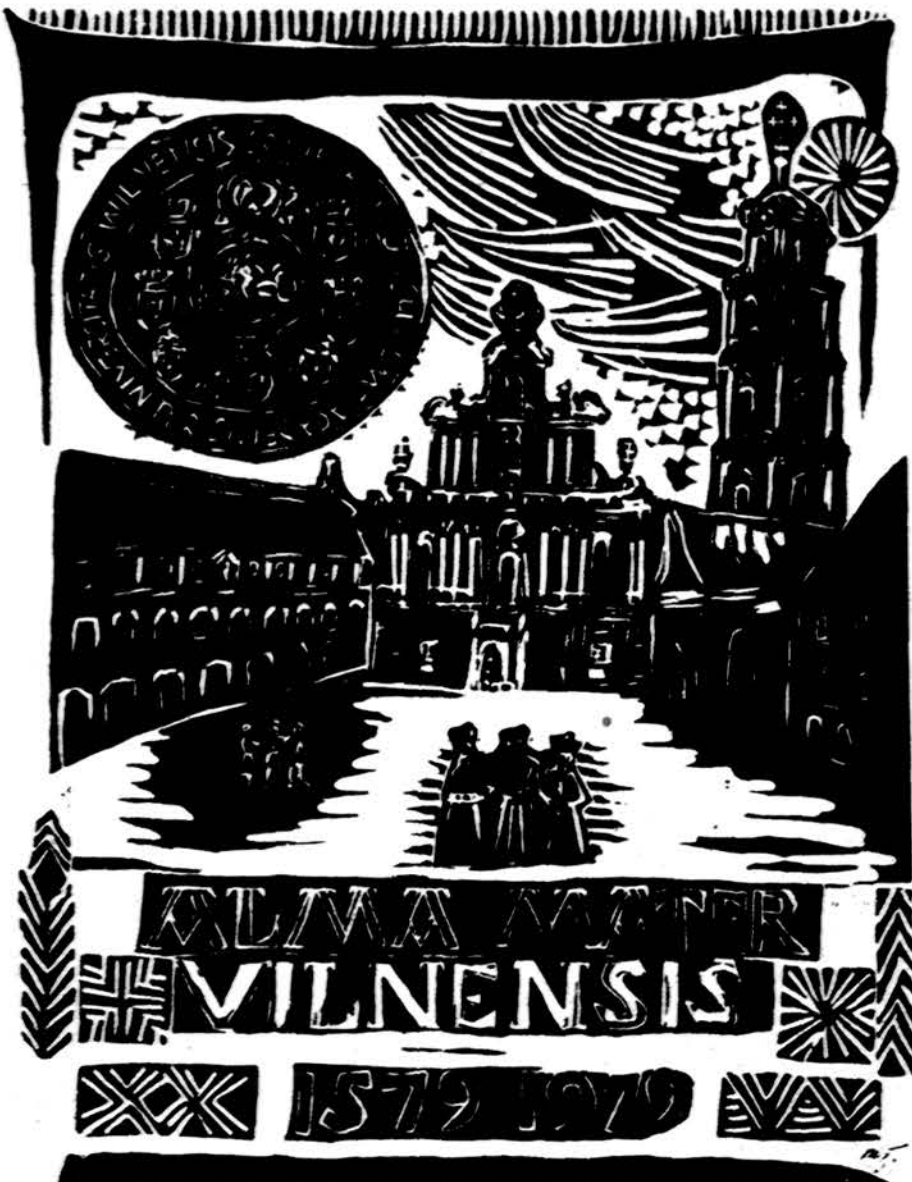
Vilniaus universiteto sukakties minėjimas Floridoje

Prieš pusę metų LB Floridos apygardos valdybos pirmininkas K. Gimžauskas sukvietė komisiją reikšmingam jubiliejaus minėjimui rengti: L. Kačinską (pirmininku), dr. H. Lukoševičių (buv. Vilniaus universiteto profesorius), E. Kačinskienę (buv. Vilniaus univ. bibliotekininkė), V. Kulbokienę (baigusią Vilniaus Stepono Batoro univ.) ir K. Palčiauską. Prelegentų pakviestas dr. V. Maciūnas (buv. Vilniaus univ. prof.). Komisija minėjimui atsiėmė rengėsi, posėdžiavo, planavo. E. Kačinskienė tam minėjimui parūpino minėjimo programai menišką aplanką, sukurta minininkės M. Biržkaitės-Zymantienės. V. Kulbokienė ėmėsi didelio darbo — surinko apie 100 Vilniaus universiteto, žymesniųjų profesorių ir studentų nuotraukų, iš kurių išryškino fotografas V. Augustinas padarė gražias skaidras.

Minėjimas įvyko 1979. IV. 4 d. 7 val. vak. St. Petersburgo Lietuvos klubo didžiojoje salėje. Scenos priešaky puošė didžiulis V. Augustino sukomponuotas Sv. Jono bažnyčios, varpinės bei universiteto rūmų vaizdas su karalium St. Batoru ir pirmuoju rektorium P. Skarga priešakyje. Jo šonais — jubiliejaus data 1579 — 1979, o apačioje tautiniai audiniai ir gėlės, kuriomis žydėjo taip pat ir vaizdų stali; visa išpuošė E. Kačinskienė ir St. Stanienė.

Minėjimą akademiškai (15 min. po 7 val.) pradėjo L. Kačinskis, trumpai aptardamas jubiliejaus reikšmę ir sveikindamas svečius.

Prof. V. Maciūnas, literatūros istorikas, parašęs disertaciją apie 19 a. pradžios lietuviškąją sąjūdį, gražiai nušvietė 16 a. Lietuvos gyvenimo foną — politinį, ekonominį ir kultūrinį ir sąlygas, kurios išskėlė universiteto atsiradimo reikimą. Prelegentas išaiškino, kodėl lenkai to universiteto jubiliejų minėjo pernai — 1978 metais. Mat, Steponas Batoras universiteto steigimo dokumentą pasirašė 1578 m. už Lietuvos ribų, o Lietuvos kancleris savo antspaudą pridėjo tik 1579 m., ir tik tuomet jis Lietuvoje įgavo įstatymo reikšmę. Lietuviai, mat, ir tada stengėsi išlaikyti savarankiškumą. Universitetas per 200 metų, pasitelkdamas geriausias mokslo pajėgas iš Vakarų, švietė visai Lietuvai, o dėstomoji lotynų kalba, dar paremta romėniškosios lietuvių kilmės teorijos, saugojo nuo lenkybės ir lenkų didelės įtakos mūsų krašte. Universitetas rengė Lietuvai mokytojus, teisininkus, medikus, architektus ir t. t. Susilpus valstybei, ir universitetas prisegs. Po I padalinimo susigriebta kelti krašto morale, švietimą, tirti Lietuvos gamtą, istoriją, geografiją, ir universitetas vėl pakilo iki geriausių Vakarų universitetų lygio — Oksfordo ir Goettingeno. Nors lietuvių kalbos katedros universitete ir nebuvo, bet iš jo dvelkė naujosios Vakarų laisvės idėjos, susidomėjimas praeitimi, liaudies kūryba, sava kalba. Šalia lenkiškųjų studentų sambūrių, kaip filomatų ir filaretų, galimas dalykas, buvo ir lietuviškų sambūrių, kuriuose atsispindėjo Lelelelio, Onačevičiaus, Niemcevičiaus idėjos. Tokia odė, kaip S. Stanevičiaus "Slovė žemaičių" gal buvo net jų savotiškas himnas. Turėta šviesių vilčių ateičiai. O uždarius Vilniaus universitetą, lietuviai mokslo ieškojo Maskvos, Peterburgo, Varšuvos universitetuose. Praaus laisvę, universitetas atgaivintas, bet neilgai švietė, nes okupavus Vilnių lenkams, gavęs Stepono Batoro vardą, vėl buvo priverstas tarnauti daugiau sveltiniams, o lietuviai studentai tebuvo posūniai. Bet ir tuomet

M. Biržkaitės-Zymantienė

Vilniaus universiteto minėjimo programos Floridoje aplankas

jis buvo mums reikšmingas. Okupuotoje Lietuvoje jis pavadintas Vinco Kapsuko vardu, užgožtas komunizmo. Betgi ir dabar, anot B. Sruogos, jame "po stora mili-

ne neliauja plakus Lietuvos širdis".

Gilios, turiningos paskaitos iš klausėms su dideliu dėmesiu. Toliau ejo žymiųjų Vilniaus uni-

versiteto žmonių kūrybos skaitymas. Svelniai skambėjo lyriškai tapybiškas M. K. Sarbievijus (skaitė A. Karnienė); audringai blaškėsi rūsčius keršytojas ir kartu kenčiantis mylimasis Konradas Valenrodas (skaitė A. Karnius); A. Mickevičiaus "Pono Tado" prarastos tėvynės nostalgiją reiškė O. Lemešytė-Galvydienė, prisimindama studijų dienas ir nesugrįžtamus kelius. K. Gimžauskas (vilnietis) kietomis intonacijomis su S. Daukantu iškabinė, prisimindama senovės lietuvių taurumą ir narsą. O M. Valančiaus "Malūnininko" skvarbiu humoru mus (sentpeterburgiečius) mokė mažiau "byloti" apie savo kaimynus A. Mateiką. Su K. Braudūnu po universiteto kiemą pavėdžiojo ir gražia tartimi prakalbino vilniečio dukrė L. Jurgelaitė.

Iš savo ir E. Kačinskienės knygų ir albumų surinktais paveikslais savo mylimąją "Alma mater" pavaizdavo V. Maminskaitė-Kulbokienė, praeidama ir sklandžiai paaiškindama jos istoriją nuo pradžios iki šios dienos, parodydama ir lietuvių studentus lenkų ir dabar okupuotosios Lietuvos laikais.

Programą pradėjome Lietuvos himnu, o baigėme studentų himnu "Gaudeamus igitur". Paskui dar ilgai šnekučiavomės, vaišindamiesi p. Palčiauskiene, St. Stanienienės ir kitų ponių paruoštomis vaišėmis. Minėjime dalyvavo apie 200 žmonių.

V. K.

Linksma erotika scenoje

PR. VISVYDAS

slaugios tarnaitės. Žmonių esmės pakeitimui užangažuojamas Domo kompiuteris. Kas iš to išeina, žiūrovai pamato antro veiksmo pabaigoje. Čia ir sutelkti pagrindiniai Gliaudos komizmo sprogmenys. Tereikia tik aktoriams parodyti savo igūdžius.

Vincas Dovydaitis, nežiūrint kampanijos plastikos, vaidino su jaunuolišku entuziazmu. Jo suręstas Domas išėjo visapusiškas kombinatorius, vertas būsimos apsuksios žmonos nago. Ironišku būdu Domo kompiuterio išrink-

tą tapo Ema Dovydaitytė, puišiai išryškindama scenoje svarbiausias moteriškas išmieras, nuokurių ne tik Domo, bet ir kompiuterio smegenų sistema pakriko.

Gana darnų inžinierienų duetą sudarė Viltis Jatulienė ir Ramunė Vitkienė. Pirmoji jau keilolika metų vaidina Sambūrio spektakliuose ir dabar kruopščiai susidorojo su jai pavestu vaidmeniu. Vitkienė yra nauja figura Los Angeles rampe, reikia pasakyti, solidžiai įdomi, su aiškiu, maloniū balsu.

Inžinierius vaidinę aktorai S. Matas ir M. Prišmantas savo įno-

ringas svajas pavaizdavo tik su maždaug vykusia charakteristika. Suprantama, jų išlakai jaunuoliškai išvaizda kažkaip netiko pagyvenusių inžinierių natūrai. Be to, tarp judviejų stigo reikiamo ryškaus kontrasto. Matas, reikšdamas savo romantišką nuotaiką, gitarą paskambino jautrų romansą. Auditorija tapo sužavėta. O man skruostu nuriedėjo ašara.

Juoko kreivė šoktelėjo į viršų, kai pasirodė pavyzdingas vyras (Juozas Raibys) su pavyzdinga žmonele (Valerija Irlikiene). Ypač jų aprangos spalvų harmoningą saldybę (rožinė — balta ir balta — rožinė) paryškino komizma. Abu vaidintojai priklaus-

sė ir vestuvių svečių virtinei, kurią įėjo Ona Dėveikienė, gerai vaidinusi klouną, Dalila Mackialienė ir Stasė Pautienienė, kaip solistė. Ji padainavo kelias dainas apie meilę, susilaukdamas šiltų aplodismentų.

Laiko centimetrais matuojant, antras veiksmas buvo beveik dvigubai ilgesnis už pirmą. Reikia, per ilgas. Pusiausvyros labai vertėtų vestuvių svečių išdaigavimą ir solistės rečitalį (šiek tiek sutrumpintą ir labiau įpintą į patį veiksmą) prijungti prie pirmo veiksmo pabaigos. Kaip tai padaryti? Ar organiškai įmanoma? I tai teatsako režisierė Dalila Mackialienė. Lig šiol ji sumaniai

sprendžia Los Angeles scenos uždavinius, taip sakant, palinkmina darbu ir greitkelių iškaimus lietuviams. Svarbiausia — išlaiko Sambūrį veiklų ir kūrybingą. Dirba su jaunimu. Tai dideli nuopelnai. Užtat žmonės ir pripildė salę.

Pažymėtinas ir scenos talkininkų Algio Stančiko, Baljo Mackialos darbas, reguliuojant apšvietimą bei įrašų muziką. Viskas vyko sklandžiai.

Tik neaišku, kodėl programos lakšte "Kompiuterinė santuoka" pavadinta premjera ir 3-įj veiksmų komedija? Juk statyta ankščiau ir turi du veiksmus.

Bernardas Berensonas ir Lietuva

(Atkelta iš I psl.)

Zenonas Blynas, smulkiai aiškindamas jo teorijas apie meną. Keliaudamas po italų žemę, aplankiau Berensoną Settingmano miestelyje Florencijos pašonėje. Nežinau, ar tai teisybė, bet tada man sakė, kad buvau pirmas lietuvis, ten į aplankęs.

Berensonas priėmė mane maloniai, kalbėjosi kaip su lygiu, vaišino, pasakojo atsiminimus apie Lietuvą, vis atkreipdamas į mane kitų svečių dėmesį. Tą po pietę ten buvo kažkoks garsus britas, kažkokia kontesa iš Floren-

cijos ir būrelis kitų, kurių veidai išdilo iš atminties. Turiu prisipažinti, kad jaučiausi gan smagiai, — matote, tada nežinojau, kad Berensonas tokia legenda, ir nesivaržiau. Pagaliau čia buvo ir šeimininko menas išlaikyti nuotaiką ir pašnekesi.

Tais 1937 metais Berensonas turėjo tokį prašymą: "Jei gausi, atsiųsk man Trakų vaizdą".

Pasibaigus Italijoje karo audroms, vėl susirašėme. Berensonas kvietė į aplankyti, klausinėjo, kas yra tasai Marianapolis, kur

gyvenau, teiravosi apie šeimos reikalus, apie Amerikos lietuvių. Dabar mane tiesiog stebina, kad įsiai, pasaulio garsenybė, buvo toks smalsus ir neužmiršo vaikino iš Lietuvos, kadaise pasibeldusio į jo vilos duris. "You have been on my mind for years", — rašė jis.

Skaitydamas dabar tą 1945 metų balandžio 8 dieną rašytą Bernardo Berensono laišką, vėl grįžau prie šių jo žodžių: "I retain warmest feelings for Lithuania..."

Ir už poros eilučių kitas įsidėmėtinas sakiny: "We have back Wilna without wich Lithuania is like Paris without France".

We have back
Wilna without which Lithuania
is like Paris without France.
I retain the warmest feelings
for Lithuania.
Sincerely yours
Bernard Berenson

Bernardo Berensono autografas ir rankraščio pavyzdys iš laiško Antanui Valčiulskui

Pokalbis su Marium Katiliškiu

(Tęsinys iš praeito šeštadienio)

Prisėjo ir man vieną vasarą papiešti. Gyvenimėlis ką gi, jei ne uodų praeikimas. Valgis pasigėrėtinis ir vieta šalia prieglaudų vedėjo, kunigo Adomyno, kilimu iš Cicero. Tada atostogas leido tėvas Bruzikas, ištisas dienas plūdamas laivelyje su meškere, idėges saulėje iki žalsvumo, kaip singalezas, plikut plikutėlis, anot Maironio — lig blauzdų. Sugautą žuvį čia pat dorėjo, valė. Geriausiai kibo bulhata, mūsų vėgėlės atitinkmuo, kurios odą nutraukdavo dantimis. Man pastebėjus, kad gal geriau būtų atidavęs virtuvei, jis pasišiausė. Toms ubagams, tinginėms davatkoms? Niekada... — sušnairavo akimis tėvelis Bruzikas. Ir tuo pačiu maždaug metu giminės prieglaudon atgabeno senatvėje paliegius inžinierius Prapuolėnį. Rezidentams velniškai nepatiko inžinieriaus barzda, ją pešiojo, žnaibė ir spjaudė. Ir tuo pačiu metu pasimaišė jėzuitas, tėvas Mikalauskas. Jis sustojo.

— Ko neišsitenkate su tomi žmogom?
— Mes amerikontai nelaikinam barzdocių...

— Kas, kas? Jūs amerikontai? Jūs beraščiai durneliai...

Jėzuitas ruošėsi misijoms, berods, Brazilijon ir taipgi želdinosi barzdą, pasigėrėtinu raudonumu ir vešlumu. Seniukai

išvertė akis ir pradėjo atatupsti trauktis. Prie senojo Archerio susimetę keli vienuolynai. Vienuolės sugeba pasirinkti geras vietas. Iš visų išsiskiria didingumu,

Marius Katiliškis

Nuotr. Algirdo Grigaičio

puošnumu vargdenių seselių rūmai. Kelis akry plote gėlynai, gazonai, žalutvora, prilygtančiam ne bet kokio turtuolio parkui. Visus darbus atlieka samdyti darbininkai, o vargdenės vargsta slidinėdamos ant vaškuoto parketo, ir meldžiasi ažuolinėse klaupkose, rankelės sudejusios.

Kitoje pusėje iškilus statinys — mansonas su šešiais židiniais, apgyvendintas vienintelio gyventojų — rūmų prižiūrėtojo. Dabar, čia įsikūrusi "St. Vincent de Paul" seminarija. Puseračiū išdėstyti vienabučiai namai, skirti mokytojams, įkurė milijonieriaus televizijos antenos išradėjas.

Priešais miestuką, antrame Des Plaines upės krante, apželdintas mišku, stame pasaulyje žinomos Aragono laboratorijos. Čia buvo pagaufinta pirmoji atominė bomba, nušlavusi Hirošimą.

Miestelis auga iš pasiutimo. Man atsikėlus buvo truputį virš tūkstantčio. Ant vieno kalno iškeltos lentos "Welcome to Lemont", gyventojų 5000. Lietuvių antplūdis Chicago prasidejo, kai negrai, italai, sunaikinę puošniuosius rezidencinius kvartalus, kaip hunai, pamažu slinko į vakarus, per Madison, Morgan, Ashland, Damen, pašeikšlynę ir sąvartų krūvas. Stabtelėjus, atsikvėpti, siaubinga grėsmė grasavo Marquette Parkui, grynai lietuviškai vietovė. Su puošnia architekto Muloko projektu pastatyta šventovė, milžiniška Kryžiaus ligoninė, mergaitių gimnazija, granitiniu Dariaus — Girėno monumentu. Lietuviams trauktis tebuvo vienas kelias — į vakarus. Peržengus Forest Preserve plotą

Stankūnienės paroda prie Pacifiko

Kovo 24 — 25 dienomis Los Angeles Lietuvių tautinių namų salėje buvo dail. Magdalenos Birutės Stankūnienės meno paroda, kurią globojo Los Angeles Dramos sambūris. Paroda buvo įdomi, turėjo neabejotiną pasisekimą, gausiai žiūrovų lankomą ir paveikslai perkami.

Paroda atidaryta iškilningai su tradiciniu šampanu, gausiai publikai dalyvaujant. Rašytoja Alė Rūta tarė žodį, skirtą kūriniui Magdalenos Birutės Stankūnienės biografijai. Prelegentė kvietė domėtis dailininkės savitumu, jos darbų tematika ir atlikimo forma. Puošniai išleista meno kataloge įdėtas poeto Kazio Bradūno įvadas "Žydinčių nostalgijos keliu". Kalbėdamas apie nostalgiją tematiką dailėje, poetas pareiškė: "Išsivijioje mūsų meno raidoje žiedais kaišytu nostalgijos keliu žengia Magdalena Birutė Stankūnienė. Kelio labai savu, ateinančiu iš jos lietuviškų šaknų patirties".

Šioje parodoje buvo išstatyti 38 darbai. Parodos visumai dominavo trys temos: dykuma, mėsos, keturiolika ūkinio darbu motyvų ir gėlių pasaulio masyviški žiedai. Šioje tematikoje dailininkė kartu laimi ir nunečia. Laimėjimas glūdi enciklopediškame temos nagrinėjime, pristatymo plotyje, detalių sintezėje. Nukentimas gi — iliustracinis temos nagrinėjimo momentas. Paviekslo turinys nesudaro staigmenos, tiksliai peržengimą į naują tos temos variantą.

Stankūnienės grafika žavi savo sodriu primityvizmu, buities saikinga stilizacija, ir pabrėžtinu paveikslų dalių ritmu. Ritmingai žengia "Plemenės" antys. "Bulviakšnių" darbininkės pasilenkia taipgi labai ritmingai. Net "Melžėjų" karvės po "vangogiška" saule ritmingu piruetu atmeta savo kairę priešakinę koją.

Tas pat akordo ritmas skamba spalvingose gėlių žiedų plokštumose, išsiskaidamas žiedų invazija į parodos patalpos erdvę.

Atrodė, kad Stankūnienės paveikslų siužetinė plokštuma, horizonto linija pakelusi, ištempiama beveik iki viršutinės paveikslų ribos. Pasipriešinusi tuo savo mokytojo dailininko Viktoro Petravičiaus horizonto linijai, Stankūnienė primena Sofijos Pacevičienės kompozicinę techniką.

JURGIS GLIAUDA

nuo dangaus erdvių paveikslu atkariaujama vieta, skirta žemei. Kiekviename gamtos siužete Stankūnienė palieka dangui (keldama horizonto liniją) nedaug erdvės. Tas manevras nejuokomis igauna tam tikrą simbolizmą. Sunku nepasiduoti emancipacijos nuotakoms, stebint tas primityvaus žemės ūkio darbininkes. Jos neturi progų pakelti akis į dangų. Moteriai nepaliko erdvės, dangaus, platesnio universo. Paviekslo "Melžėjų" fone labai stambūs fermos pastatai rodo, kad tos darbininkės priklauso dvarui ar kolkui. Tačiau melžimas atliekamas lauke, ką įrodo ant žolės pastatyti bidonai. "Bulviakšnių" siužete vyras (vienintelis toks serijoje) žagė rauna bulvių lizdus.

Sunkiai atspėjamas dailininkės pasiryžimas palikti moteris be veidų. Tai tikras novatoriškumas, ir rimtingame piešinio realizme visa tai skamba kažkokia mistertija, susišaukia su ekspresionistiniu, deliriumo slogučiu. Triptiko "Motinos" veidai, paskendę į juodų nuotetų bangose, bene vieninteliai veidai Stankūnienės

parodoje.

Dailininkė principinga, mėgstanti žemę ir todėl kelianti horizonto liniją. Dėmesys ir meilė emei, užuojauta žmogui, pasmerkta trūsti po vaiduokliška saule, kybančia ant nedidelio dangaus gabalo, sudaro ypatingą Stankūnienės kūrybos pasaulio vertybę. Siužetas nutviektas žmoniškumu. Ją žavi griežta, gal per griežta simetrija bendroje paveikslų dalių kompozicijoje. Taip "Linarovyje" net keturios rikiuotės — medžių, pakrantės vingių, darbininkių voros ir linų pėdų — sudaro bendrą harmoniją. Tai yra visų temų traktavimų griaučiai.

Todėl ir atrodo, kad gėlių tematika čia yra lyg kito dailininko darbas. Stankūnienė atranda gėlės žiedo sprogsme spalvingą chaosą. Visa tai dramatiškuoju, sudrausmina tą chaosą, suveda jį į pareinamą su žiedo forma, atiduoda publikos dėmesiui, prisegdama prie jo botanikos tėvo Carl von Linne kategorizacijai (ir poetiškai) skambančius lotyniškus vardus.

Tai buvo ryški simbiozė: grafikos siužetų ritmiškas drausmingumas ir žiedų spalvų įnoringi, drausmingumą nuneigiantys sprogimai.

Kultūrinės apraiškos be Kultūros židinio

PR. VISVYDAS

Dailės parodoje malonu stebėti ne vien paveikslus. Kartais ir žiūrovų veidai patraukia dėmesį. Ypač tada, kai kuris iš jų nusiperka paveikslą. Tada veidas nušvinta dvasinio praturtėjimo šviesa.

Kelėtą tokių veidų mačiau Los Angeles mieste kovo 24-tos naktį. Mat, po "Kompiuterinės santuokos" vaidinimo Tautiniuose namuose buvo atidaryta Magdalenos Birutės Stankūnienės paveikslų paroda. Globojo Los Angeles Dramos sambūris. Keli žmonės jau buvo įsigiję gražių grafikos kūrinių, dar kabančius su kitais, bet jau paženklinčius raudonu tašku. Laimingieji savi-

ninkai stoviniavo prie išsiritkusių paveikslų, žiūrėdami į juos iš įvairių kampų, tai priartėdami, tai atitoldami, aiškindami artiemsiesiems kūrinių vertę.

— Na, kaip patinka mano naujas kūdikis? — užkalbino mane vienas. — Išimylėjau iš pirmo žvilgsnio ir nupirkau nedvejodamas. Kaip pačiam atrodo?

— Labai gražus. Trykšta sveikata. Tokį mieliai pakabinčiau savo svetainėje. Bet, kaip visuo-

met, kišenėje švilpia vėjas. — Švilpia ir manojoje. Vis dėlto ryžausi. Baisiai esu pasiilgęs vaizdų su lietuvišku turiniu.

Magdalena B. Stankūnienė

Grybavimas (spalvotas medžio raizinytis)

Nors ir nepritariu Dramos sambūrio tradicijai po spektaklio naktį atidarinėti dailės parodas, tačiau prieš mane stoją tvirtas argumentas — žmonių sueina daug. Po vaidinimo retas skuba į lovą. Juo labiau vietinė kultūros grietinė. Susitelkia ir apstas jaunimo. Ir šie tokie laiku vengia patalo.

Buveinės viduryje stovi stalas su saldžiais patirpinimais, kaip čia įprasta sakyti. Prie kito stalo dosniai šinkuojamas šampanas. Yra ir karštos kavos bidonai. Bet tai šalutiniai dalykai. Svarbiausia — paroda. Ji sumaniai paruošta. Neperkrauta. Kas nori, veltui pasiima puikų paveikslų katalogą su Kazio Bradūno įžanga "Žydinčių nostalgijos keliu". Viršelis papuoštas "Linaroviu". Angliškai "Flax Pluck". Man patinka tas "pluck".

Atidarymo žodį tarė rašytoja Alė Rūta. Aiškiai, ramiai supažindina su Stankūnienės menu. Pamini pirmąją pažintį Chicagoje. Nurodo į paveiksluose vaizduojamą mums brangią tematiką — lietuvių moters niekad nesibaigiančius darbus. Taip pat ir

nuožmų partizanų motinų veidų ciklą.

Tai tiesa — Stankūnienė gausiai įsijaučia į Lietuvos kaimo moters buitį. Spalvotas grafikos lakštas išsina gyvas, vaikus, tarsi alsuotų vaikystės laukų oru. Spalvos vartojamos taupiai. Dailininkė daug dėmesio kreipia į damią, grafiškai stilizuotą kompoziciją. Piešinyje buities ir gamtos elementų išdėstymas priartėja prie paprasto, lyriškai švelnaus liaudies pasakojimo. Darbo vaizdai yra susieti su mūsų vaiztais. Tokioje parodoje pasijunti savas su sava praeitimi.

Ta pačia proga noriu tarti ir mažą priekaištą Los Angeles lietuvių apylinkė. Reikiška, ir pačiam sau.

Žmonės čia veiklūs. Geri patriotai. Kultūros darbuotojai. Dažnai paremia visokius artimus ir tolimus darbus Lietuvos labui. Parapijos laikraščio duomenimis, rinkliavos vyksta rekordiniais skaičiais. Vadinas, žmonės yra gerai įsikūrę ir ne užgniauzia atliekamų skatikų. Tik

Parskrido žąsys

V. OSELIENĖ

Aukštai, aukštai praskrido žąsys virš New Yorko...

Pro tirstą rūką bei slopinantį lėktuvų būdą
Tik vieną momentą mane pasiekė jų švelnusis klegesys —
Pro langą vos suspėjau pamatyti dangų
Vingiuotą juostą, keletą šviesių taškų —
Tai saulės spindulius virš debesų
Pagavo jų greitį sparnai.
Ant jų jos atnešė pavasarį...
Kažkur toli toli, virš Nemuno krantų
Taip pat gal skrenda žąsys. — Tačiau jų klegesio
Jau nebegirdi, kadaise taip brangi,
Seniai, seniai palaidota širdis...
O mano akys taip pat jau niekad nematys
Šviesiosios Nemuno rovės ir niekad jau nebežydės man
Ten jojo žaliosios pakrantės.

Kaip veidrodėsi kad surenka ir sukaupta savy
Į vieną deginantį tašką šiaip jau švelnią saulės šviesą,
Taip tu praskridusį žąsų toks mielas klegesys
Išdegino mano širdį dar vieną gilią žaizdą,
Kuri ilgai skaudės, o jai išgyjus, prisidės
Dar vienas randas prie daugelio kitų randų —
Parskrido žąsys ir atnešė pavasarį
Ant spindinčių sparnų čia — į New Yorką...

duok, Dieve, visiems sveikatos.

Ir štai — kalifornietiškoje gėrybėje lietuvių bendruomenė neturi patogaus kultūros židinio, neturi jokios pastovios galerijos, nei bibliotekos, nei knygyno... O kodėl? Pats Saliamonas neatsakytų.

Baisiai gaila, kad nėra būsto nuolatinei galerijai. Jei toks būtų, ekspozicijos galėtų pasitęsti ilgiau. Nereikėtų remtis vien tik lietuvių dienų ar spektaklių vienkartinėmis progomis. Kultūros židinyje lankytojus visuo-

met pasitiktų lietuvių menas: tapyba, skulptūra, keramika, tautodailė... Žmonės, bet kurią savaitgalį ar net šią dieną užvažiuoja, pamatytų, išsiritkusių, nusipirkusių savųjų dailininkų kūrinių.

Ak, ką ir besakyti. Lietuvių kultūros centras yra nuostabus sapnas. Jaunosios kartos tvarko, tikriausiai klestėtų ilgus dešimtmečius, o gal šimtmečius.

Pats metas losangeliečiams su-

burti savąjį milijoną ir pastatyti mūsų veiklą bei polekių reprezentuojantį pastatą. Ne kur nors dykumoje ar kalnuose, bet visu-

lengvai pasiekiamoje vietoje.

LIETUVIŲ FONDO PARAMA INDIANOS UNIVERSITETUI

Lietuvių fondas, Kultūros tarybą paremiant, suteikė Indianos universiteto Tradicinės muzikos archyvu Bloomingtone, Ind., paramą J. Būgos lietuvių liaudies dainų rinkiniui su katalogu. Juozas Būga rinko liaudies dainas Chicago ir Naujosios Anglijos apylinkėse 1949-1953 metų laikotarpy. Jis užrašinėjo ne tik dainų tekstus, bet ir melodijas, tačiau ne magnetofono juostelėje, bet senu būdu — ant specialios vielos. Šias melodijas i magnetofono juostelę perkėlė doktorantė Elena Bradūnaitė, o stud. Danutė Staškevičiūtė vykdė jų katalogavimo darbą.

Už suteiktą paramą Indianos universiteto prezidentas John W. Ryan specialiu raštu padėkojo Kultūros tarybai ir Lietuvių fondui. Be to Bloomingtono laikraštis "The Herald-Telephone" š. m. II.15 numerį atspausdino žinią "Archives win Lithuanian grant", kur pabrėžia Lietuvių fondo paramą ir apibūdina Tradicinės muzikos archyvo projektą, kuriam parama gauta. Archyvui vadovauja Frank J. Gillis (Giliauskas).

ruožą, nuo Sago aukštumų atsiveria Lemonto panorama su septynių bažnyčių smaigaliais. Pamatyti statosi puošnūs namai, kai kur ir simpatiškos rezidencijos. Žmonės prakatę su pirštu nepaimsi. Vietiniai ir kitiataučiai su neslepia pavydu stebi ir kraipo pečiais. Kas tai per velnio žmonės, tie lietuviai. Golfo laukai, turtingos departamentinės krautuvės jų rankose. Iš Almedijos atvykęs raudonplaukis žydėlis Ordmanas nepasiliko Chicagoje kaip visi ir

nėjo į štokjardus, o patraukė į besikuriantį kaimelį, Lemontą. Atsidarė krautuvėlę ir gerai vertėsi. Snekojo puikia sėdėdiškiu tarme ir kartais pirkėjui pasiskųdavo: "Tie mano vaikai durni, nemoka lietuviškai". Tie vaikai, du jo sūnūs, nebuvo tokie durni. Šiandien jų rankose keli bankai, kažin kiek milžiniškų krautuvų aplinkiniuose miesteliuose.

— Salia jūsų raštų sklido garsas ir apie nepaprastą jūsų nagingumą: esą Katiliškis

galis viską savo rankomis padaryti, net ir trobą pasistatyti. Ar teisybė?

— Anokis čia nagingumas. Reikia turėti sveikatos ir netingėti. Anomis piemenystės dienomis, kad nežūtum monotonijoje, reikėjo ką nors daryti. Kišenėje peilis, o medžio aplink su dzida neverssi. Įnikau įjaustinėti, kas ant seilės užsina. Miniatiūrinius žmogėnus, arklius, jaučius, karves, avis, kad susidarytų vientisa kaimenė. Gavęs gero klevo medžio, skobiau šaukštus, samčius, riešutams spaustukus. Kiti pindavo krepšius, o man geriau patiko prisipjovus beržo šakelių risti vantas. Kelias dešimtis porų sukabindavau ant kartelės, kad užtektų visiems metams.

Prispaudus bedai, susirenčiau trobą prerijose, kur žolė siekė krūtinę. Kadangi nebuvo elektros, tegalėjau naudoti rankinį pjūklą. Kirvis, plaktukas, viny. Elektra ir vandens vamzdžiai atlikti kitų. Kitais metais netoliese tuo pačiu būdu surenčiau antrą. Neapėjus įrengti, spaudžiamas skolo, antrąjį turėjau parduoti už niekus. Dabar jo kaina pasibaisėtina aukšta.

Turėdamas laiko ir nuotakos, kartais pasiknibinėju ir dabar. Gausių paveikslų mano kambaryje rėmai dirbė savo paties rankomis. Ir masyvią, šešių pėdų Dalios Juknevičiūtės mozaiką "Auksinė žuvelė", pačios autorės naudotą, pritaikius kojelės gėlių puodų sudėjimui, nes kaip dail. A. Valskio tvirtino, jokia siena neišlaikys. Apkaliau rėmais ir pritvirtinau. Laiko.

— Tardamas ačiū jums už pasikalbėjimą, dar norėčiau pasiteirauti, kaip seniai jus kamuoja šioji liga ir kaip sekasi jums su ja kovoti?

— Su ligom nesipirksi. Po trijų sunkių operacijų, po kobalto švitinimų iš manęs liko tik šešėlis, bet šiuo metu jaučiuosi pusėtinai. Lazda pasiramčiuodamas, krapinėju po savo miškelį ir, kaip gervė giedros, laukiu pavasario, o pavasaris jau ateina. Šiandien Šv. Kazimiero diena, o per šventą Kazimierą, sakydavo, atsigeria žvirblis, o per šventą Juozapą, — jaučias. Prieš metus su viršum buvo itin prastai, ir ruošiausi pakeisti įkandin sesers, kurią neseniai nudainavom į kalnelį. Ką ten "kalnelį", nobodžiausia lygumą, kur tūkstančiai lietuvių suguldyti. Buvo parinkta vieta ir kuoleliais nusmaigyta. Vieta, reikia pripažinti, neblogo, po galingais ažuolais, supama dr. Jono Šliūpo, dr. Vinco Kudirkos, dr. Kazimiero Griniaus, brolių Biržiškų granitinių monumentų. Buvau užsiminęs, kad sudegintų, bet pati stojosi piestu. Man ir dabar atrodo geriau būti vėjo išpuostam, negu pūti čikaginiame molyje.

Man vaidenasi kapinaitės, atokiai, kaimo galulaukėse, ant sukastų, stačiais šlaitais kalnelių. Vieniša eglė švokščia ilgesingą dainą.

(Pabaiga)

Marius Katiliškis su sūnum prie jų sodybos glaucelių Lemonte.

Šitokios saulėgrąžos užaugo Katiliškų darže, Lemonte. Prie jų šeiminiakė Zina Katiliškienė — Lėonė Suteika.

Skulptoriaus Juozo Pivoriūno gladiatorių žveigis pro Katiliškų namo ką tik įstatytą langą Lemonte.

Marius Katiliškis 80 metų sukakties minėjimas Chicagoje 1988 metais. Pirmoje eilėje iš kairės į dešinę: prof. Rimvydas Šilbajoris, minėjime aptaręs sukaktuvinko kūrybą, Marius Katiliškis, Milda Šilbajorienė ir Henrieta Vepšienė

Artėjant prie sidabrinio jubiliejaus

Pokalbis su Chicagos Lietuvių operos pirmininku V. Radžium

Jau čia pat Donizetti operos „Liucija“ premjera ir spektakliai, kuriais Chicagos Lietuvių opera įkūnys 23-ji savo darbo sezoną. Dar metai, ir Opera ruošis sidabrinei sukakčiai. Kai 1956 m. ankstyvą rudenį buvome susirinkę tuometinėje Hollywoodo svetainėje, kur dabar išaugo Šaulių namai, ir užgirdom pranešimą, kad tuometinis Chicagos Lietuvių vyrų choras, vadovaujamas muz. Vl. Baltrušaičio, ryžtasi žengti į operinį kelią su Verdi „Rigoletto“ opera, vargu kas tikėjo, kad tas vienetas, vėliau išsivystęs į Chicagos Lietuvių operą, sulauks net sidabrines sukakties. Dabar, 23 metams praėjus, tas faktas darosi visai realus. Rašantiame šie metai istoriniai ir kartu liūdningi ta prasme, kad pirmą kartą 23 m. laikotarpyje, tikriausiai, neteks matyti mūsų Operos metinės šventės. Todėl raštu užkalbinau Chicagos Lietuvių operos valdybos pirmininką Vytautą Radžių ir jo pateiktomis mintimis dalinuosi su „Draugo“ skaitytojais.

— Taigi, artėjant jau prie sidabrinio jubiliejaus. Idomu, kurie, jūsų nuomone, prasmingiausi įvykiai buvo iki šiol Lietuvių operos nueitame kelyje?

Lietuviai iševijoje turi savo Operą, nors ir ne valstybės lėšomis išlaikoma, nors ir nesivairuojama su profesinėmis pasaulio operomis, bet dažnai sužibanti taip, kad stebisi net kitataučiai. Tad pats reikšmingiausias įvykis visoje mūsų iševijos Operos gyvenime yra jos pastovus tęsimas: Opera jau 23 metus tęsia savo meninę bei kultūrinę veiklą. Kai organizavome Operą ir 1956 m. pradėjome pirmąsias „Rigoletto“ repetitijas, tikėjome, kad tai bus ne vienkartinis bandymas. Bet priartėjimu prie ketvirtio šimtmečio tada niekas negalvojo.

Tos veiklos eigoje buvo pastatytos net 6 lietuvių kompozitorių operos. Jei nebūtų buvę statomos pasaulinės operos, nebūtų buvę galima pastatyti ir lietuviškų. Opera visad džiaugiasi, kad gali savųjų tinkamus kūrinius išvesti į sceną. Be to, mes visad maloniai imame ir rankas ir savo vieninteleis plokštes, į kurias esame įdavinę mūsų lyriko Banaičio „Juratę ir Kastytį“. Visa tai giliai įprasmina šio vieneto veiklą.

Užsiminė V. K. Banaičio operą „Juratę ir Kastytį“. Per Kalėdas suėjo 15 metų, kai kompozitorius mirė. Ta sukaktis buvo prisiminta muz. A. Šimkaus straipsniais spaudoje, o per „Amerikos Balsą“ Lietuvai paruoštas specialus pranešimas su Lietuvių operos įdainuotomis „Juratę ir Kastytį“ operos ištraukomis. Kadangi įtemptai dirbome tos operos klavyro išleidimo komitete ir operos paruošime scenai, idomu, ar Jūsų ir Lietuvių operos vienetui nuomone visur sutiko su muz. A. Šimkaus spaudoje paskelbtomis mintimis?

Man likimas lėmė tuo reikalu rūpintis nuo to laiko, kai buvo paskelbta, jog Banaičis baigė kurti „Juratę ir Kastytį“ operą. I savo pirmąjį laišką, rašytą jam 1957 m. spalio 5 d., tegavau kompozitoriaus atsakymą tik 1958 m. kovo 28 d. Po to sekė daug laiškų, kurių turiniai yra ir dabar labai įdomūs ir ne visai dar skelbtini viešai, tačiau nepaprastai įvairūs, gilūs ir net atspindintys mūsų gyvenimo liūdningas apraiškas. To susirašinė-

jimo ir kelių asmeniškų pasimatymų eigoje tuometinė Operos valdyba pavedė man suorganizuoti komitetą, besirūpinantį operos klavyro išleidimu. Tad ir tą komitetą pakviečiau ir jį sutiko įeiti: Prudencija Bičienė, Marija Rudienė, Alice Stephens, Stasys Baras, Vladas Būtenas, Jonas Jurkūnas, Aleksandras Kučiūnas, Kazys Oželis, dr. Vytautas Tauras, Jonas Zdanis ir, žinoma, ex officio reikėjo ir man pačiam dalyvauti. Komiteto pirmininke išrinkome M. Rudienę, kurios rezidencijoje įvyko ir pirmasis posėdis. Šis komitetas rinko aukas ir operos klavyrą išleido. Spaudos darbai pavyko puikiai, ir šis klavyras daro gerą įspūdį.

Šia proga man menasi štai kas: rašantieji spaudoje, o paskutiniu metu ir A. Šimkus mus tebeplauka už tai, kad dirigentas A. Kučiūnas, statant „Juratę ir Kastytį“, kai kurias vietas praleido. Operos klavyras yra išleistas toks, kokį komp. Banaičis mums įteikė. Tačiau kai kurios operos vietos yra nesceniškos, dramatinė eiga ištęsta dėl libreto trūkumų. Įkūnijant operą scenoje, savime teko dirigentui kai ką sutrumpinti. Siame atvejuje mes jaučiamės niekuo dėti, nes tam dalinai buvo pritaręs ir pats kompozitorius, dar būdamas gyvas: „Kai statysite mano operą, tai bus jau jūsų reikalas, kad ji būtų sceniškai gera“...

Kokiomis ypatingesnėmis atraktijomis pasižymės šio sezono Lietuvių operos spektakliai?

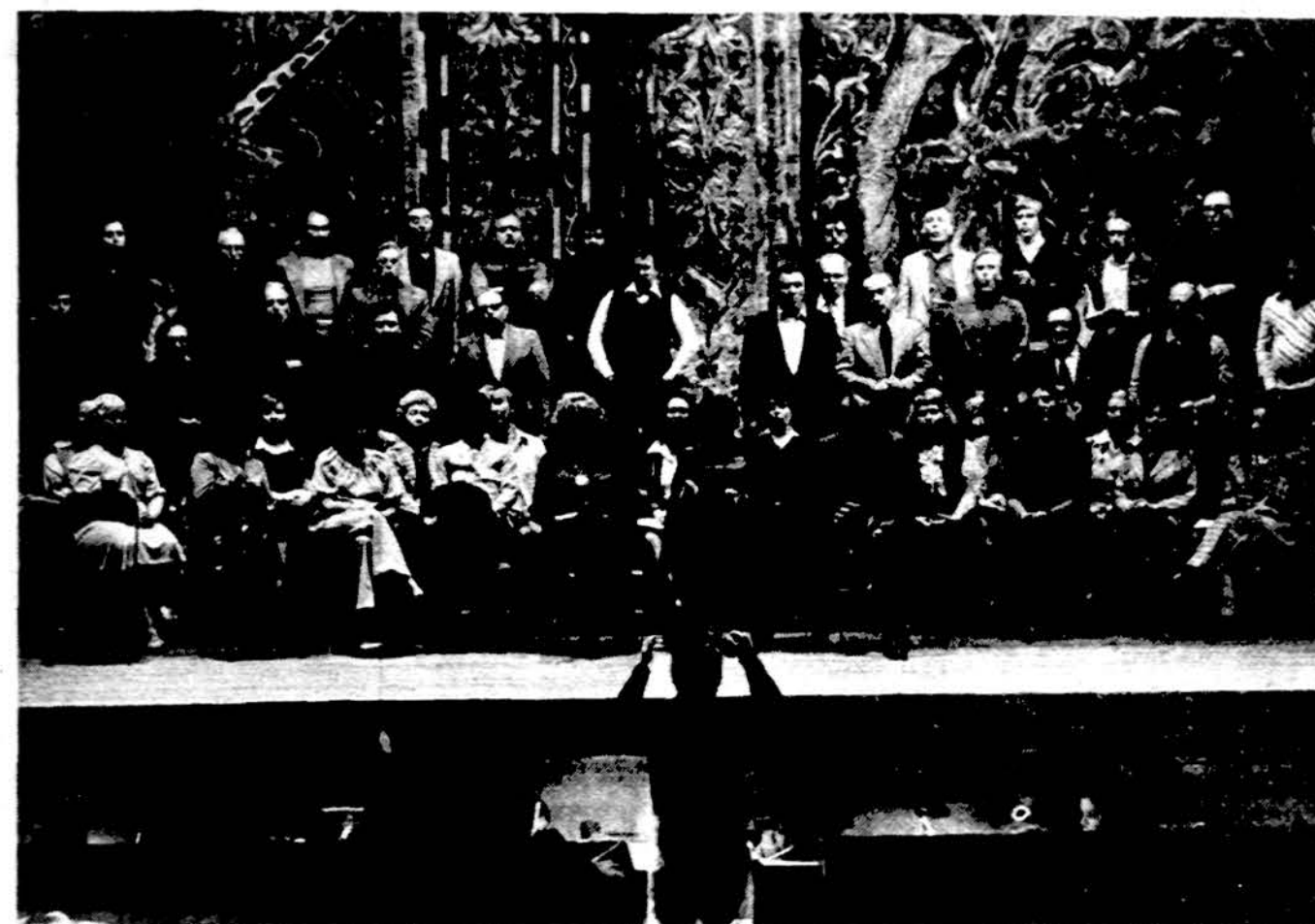
Šio sezono atrakcija yra Donizetti opera „Liucija“. Visa opera yra labai melodinga ir turtinga giliais choralais. Turint tokią puikią koloratūrą, kaip Gina Capkauskienė, ši opera bus labai įspūdinga. Jos pasisekimą lemia ir tokie balsai, kaip Algirdas Brazis, Jonas Vaznelis, Roma Mastienė, pirmą kartą su mumis dainuojas Antanas Pavasaris ir 11 sezoną dainuojas Stefan Wikic. Ši opera režisuoja Illinois universiteto Urbanioje operos klasės vadovas Nicolas Di Virgilio, kuris kaip tik šia tenoro partiją yra dainavęs Metropolitan operoje. Operą diriguos Alvydas Vasaitis, su Opera dirbąs jau daugelį metų. Choralai gi yra Alfonso Gečo ir Emilijos Sakadolskienės paruošti.

Ar aplamai po tiek metų mecenatūse ir publikoje nepastebit nuovargio? O kaip su chorisų ir solistų prieaugliu?

Nuovargio dar nėra, bet gali pradėti trūkti balsų. I choralų neatina naujų vyrų. Moterų klausimas žymiai lengviau sprendžiamas. Sunku suprasti, kad ta karta, kuri jau čia įsigijo profesijas, būtų visai nebalsinga. Vienintelė paguoda yra Operos mecenatai, kurie sąmoningai teisia sau duotą pažadą ir išlaiko Operos vienetą. Mecenatų ištvėrmė palaiko, kad dar tokio lygio galime turėti operos spektaklius. Be mecenatų Opera visiškai negalėtų išsilaikyti. Kalbant apie solistes pajėgas, reikia pripažinti taip pat, kad ši padėtis moterų balsuose yra pakenčiama, tačiau vyruose yra daug sunkumų. Apie tai net bijau pagaltoti.

Iš dabartinės situacijos žvelgiant, ar tikėtis atstovų Lietuvių operos 25 m. sukaktį ir ką planuojat tai reikšmingai sukakčiai?

Kol dar buvo gyvas komp. Vladas Jakubėnas, vis raginau jį imtis operos kūrimo. Iš karto jis

Chicagos Lietuvių operos repeticija prieš šitų metų „Lucia di Lammermoor“ premjerą. Dirigentas Alvydas Vasaitis, choras ir centre solistai: Gina Capkauskienė, Roma Mastienė ir Jonas Vaznelis.

Nauji leidiniai

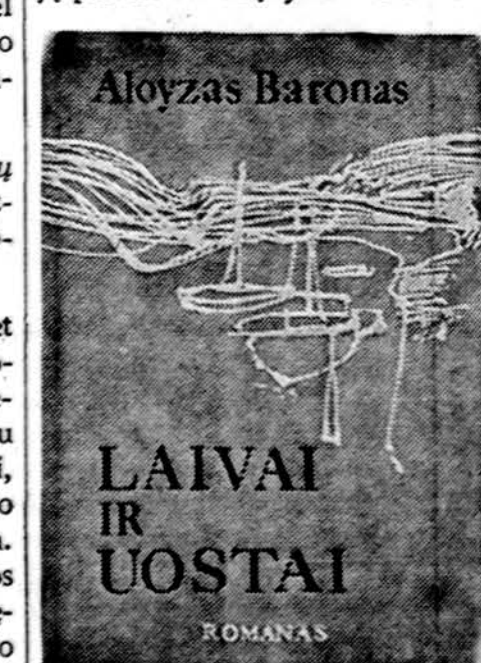
• Aloyzas Baronas, LAIVAI IR UOSTAI. Romanas. Išleido Lietuviškos knygos klubas Chicagoje 1979 m. Viršelis Nijolės Vedegetės-Palubinskienės. Knyga 276 psl., kaina — 7 dol., gaunama „Drauge“.

Aloyzas Baronas šiame naujame romane vaizduoja iševijos gyvenimą. Romano veikėjai ieško naujų uostų, kuriuose galėtų prisiglausti po pavojingo gyvenimo audrą. Jie čia svajoja, kalba apie savo tėvynę ir toli nuo paliktos tėviškos stengiasi iš naujo kurti, kad saugiuose uostuose patys būtų saugūs. Nors jie vis kalba apie grįžimą į Lietuvą, bet gyvenimiška tikrovė yra visiškai skirtinga.

„Laivų ir uostų“ romane autorius dažnai cituoja Odiseją, nes taip pat ir šio romano veikėjai, kaip Odisejo jūrininkai, yra gundomi, sutinka daug kliūčių ir nelaimių, bet jie nori priplaukti į jį ir ne pažadėtąją žemę, tai bent saugią vietą ir joje sustoti.

Romane susiduria jaunesnioji ir vyresnioji kartos, idealistai ir pragmatikai, kurie naują savo gyvenimo tikrovę randa JAV miestuose ir farmose. Be veikėjų vyrų, čia yra dvi pagrindinės romano veikėjos lietuviškos, kovojančios už savo laimę ir ateitį.

Įtampos pilni momentai, perpinti lyriniais vaizdais, skaitytoją privers susimąstyti. I šiam ro-

atsisakinėjo, bet vėliau, atrodo, pradėjo apie tai galvoti. Man regis, kad būtų emesis herojinės temos. Yra minėjęs, kas ji domino. Buvome pradėję kalbėti apie libretistą, tačiau tuo metu prasidėjo sveikatos sutrikimai ir, žinoma, su šia idėja buvo jau pavėluota.

25 m. sukaktis dar už vienerių metų. Jei turėtume dabar jau parengtą lietuvių kompozitoriaus operos klavyrą, dar galėtume galvoti apie tokios operos pastatymą, juo paminint Lietuvių Operos dvidešimt penketį. Bet greičiausiai teks imtis ir nelietuvių kūrinių, tik labai įdomaus mums visiems.

manui tinka literatūros kritiko Pr. Visvydo anksčiau pasakyti žodžiai apie A. Barono romaną „Abraomą ir sūnų“: „Taupūs, taiklūs sugrįžimai į praeitį, i dabartinę situaciją, aplinką, jauseną, kaimynus, vaikus daromi su ramybe ir švelnumu... Skaitytojo dėmesys išlaikomas ligi pat galo“.

• P. I. Kušneris (Knyševas), PIETRYČIŲ PABALTIJOS ETNINĖ PRAEITIS. Istorinė etninės teritorijos studija. Vertė Aleksandras Tenisonas. Išleido Lietuvių mokyklų sąjunga iševijoje 1979 m. Chicagoje. Kongreso bibliotekos katalogo numeris: 77-9240. Spausdino M. Morkūno spaustuvių Chicagoje. Knyga didesnio formato, iliustruota, 224 psl., kietais viršeliais, kaina — 10 dol. gaunama ir „Drauge“.

Veikalas yra etnografinė studija apie Mažąją Lietuvą nuo archeologinių ir nuo pirmųjų istorinių laikų iki pat mūsų amžiaus. Mums ji įdomi ir ta prasme kad parašyta rusų moksli-

Paskirtos 1979 m. Pulitzerio premijos

Tai labiausiai Amerikos preštinės premijos, skiriamos kasmet, akcentuojant įvairias kultūrinio gyvenimo sritis. Jas gauna rašytojai, žurnalistai, muzikai, istorikai. Paprastai žurnalistų jį gauna didžiausias spėjus už pasižymėjimus įvairiose žurnalistikos šakose. Šiemet grožinės prozos premija išskirtas John Cheever už knygą „The Stories of John Cheever“. Robert P. Warren apdovanotas premija už poezijos rinkinį „Now and Then“. Dramos premiją nusitėšė Sam Shepard už vaidinimą „Buried Child“. Už istorijos mokslo veiklą „The Dred Scott Case“ premija paskirta istorikui Donn E. Fehrenbacher'ui. Muzikos Pulitzerio premija teko kompozitoriui Joseph Schwanter'ui už muzikinį veiklą „Aftertones of Infinity“.

Aukšto lygio politikos mokslas senajame Vilniaus universitete

Jau septynioliktame šimtmeči Vilniaus universitete dorovės mokslas išvirsdavo ir atskiru politinės etikos kursu. Tokių kursų Vilniaus universitete yra išlikę keturi. Viename iš jų šitai yra aptariama valstybė: „Respublika, arba valstybė, arba politija yra

ninko P. I. Kušnerio (Knyševo). Veikalo puslapiuose ryškėja ta tiesa, kad čia liečiamas regionas nuo amžių buvo lietuviškas. Kušneris tą knygą parašė, nes rusai tikėjosi, jog pokario metais, derantis su Vakarų sąjungininkais, reikės įrodyti to krašto nevokiškumą, glaudžiant jį prie Lietuvos. Bet kai jokių problemų Vakarai dėl buvusio Rytprūsių nekėlė, tai ir knyga rusams buvo nereikalinga, šiaudien, kraštą surusinus, net žalinga. Todėl pačioje Rusijoje knyga šiandien jau kaip ir dingus.

Chicagoje šios knygos pristatymas įvyks balandžio 22 d. (sekmadienį) 1 val. popiet Šaulių namuose.

• Chicagos lietuvių tautinių šokių ansamblis GRANDIS 1964 — 1979 m. Išleido „Grandies“ Globos komitetas 1979 m. Redagavo Regina Kučienė. Nuotraukomis gausiai iliustruotas leidinys, minintis šio puikaus tautinių šokių ansamblio 15 metų sukaktį. Leidinys puošnus, didelio formato, 76 psl.

T. Valius

Akademija dail. T. Valiui pagerbti

1979 m. balandžio 7 ir 8 d. Kanadoje, Toronte Prisikėlimo parapijos salėse, įvyko velionio dail. Telesforo Valiaus pagerbimo akademija ir jo meno kūrybių paroda. Rengėjai — Valiaus kolegos ir draugai, kurių, kaip iš atsilankiusių žmonių skaičiaus matyti, būta gana daug.

Balandžio 7 d., šeštadienį, 4 v. popiet atnašautos šv. Mišios už velionio sielą, kurias atlikė abiejų parapijų — Lietuvos kankinių ir Prisikėlimo klebonai kun. P. Ažubalis ir kun. A. Simanavičius ir svečiai iš JAV kun. dr. L. Andriekus. Pastarasis taip pat pasakė prasmingą pamokslą. Laike šv. Mišių giedojo „Volungės“ dainininkas, vadovaujamas D. Viskontienės. Bažnyčia buvo pilnutėlė.

Po pamaldų visi atėjo į parapijos didžiąją salę. Oficialiosios dalies pranešimą buvo Birutė Vaitkūnaitė - Nagienė, iš Montrelio. Kalbėtojai iškviešti Lietuvos gen. konsulas dr. J. Žmuidzinas ir poetas dr. Henrikas Nagys. Pastarasis, kaip visuomet, savo sodriu balsu ir labai gražia diktą paskaitė savo sukurto eilėraščių, skirtų Valiui, ir įdomiai bei įvairiai kalbėjo apie dailininką.

Dail. Vikt. Vizgirda ekrane parodė nemažai skaidrinių vaizdų iš a.a. T. Valiaus kūrybos, sugretindamas juos su kitais lietuvių dailininkais, ypač su grafikai. Parodė taipgi nuotraukų iš T. Valiaus gyvenimo, pradedant jo studijų metais, baigiant pastaroju laikotarpiu.

Akademijos pabaigą į dalyvius prabilo velionio našlė A. Valienė, kuri nuoširdžiai padėkojo dalyviams už taip gausų atsilankymą ir gražų jos vyro T. Valiaus pagerbimą.

Tada visi dalyviai persikėlė į parodų salę, kurioje buvo surengta itin turtinga T. Valiaus kūrybių paroda: 40 eksponatų. Parodą atidarė dail. Jurgis Račkus, kitataučiams svečiams velionį apibūdindamas anglų kalba.

Kaip rodo parodos katalogo duomenys, T. Valius buvo gimęs

Telesforas Valius (1914-1977)

1914 m. liepos 10 d. Rygoje, Latvijoje. Mirė 1977 m. gruodžio 1 d. Toronte, Kanadoje.

Jaunystėje gyveno ir mokėsi Telšiuose, o 1931-37 m. — Kauno Meno mokykloje. 1942 m. (iki 1944) — grafikos studijos vedėjas Vilniaus Meno akademijoje. 1946-49 m. grafikos studijos vedėjas Ecole des Arts et Metiers, Freiburge. 1949 m. emigravo į Kanadą. Dirbo dailininku pramonėje, dėstė grafiką vakariniuose ir vasaros kursuose.

1966 m. baigė Toronto u-to švietimo kolegiją ir dėstė meną Winston Churchill aukštesnėje mokykloje, Scarborough, Ontario.

Jo darbai buvo išstatyti asmeninėse ir grupinėse parodose Europoje, Š. Amerikoje, N. Zelandijoje, Japonijoje, Argentinoje.

Darbuose esama: Vytauto Didžiojo muziejuje, Kaune, Vilniaus meno muziejuje, Londono (Ont.) dailės galerijoje, Montrelio meno muziejuje, Philadelphia (Ont.) meno galerijoje, Sir Geroge Williams universitete, Montrealyje, Quebec, o taip pat privačiuose rinkiniuose Europoje ir Š. Amerikoje.

Už grafiką yra gavęs pirmą premiją Lietuvių dailės parodoje Hanau 1948 m. C.W. Jefrai vardo premiją CSGA parodoje TAG 1958, Sterling Trust premiją C. P. E. parodoje ROM 1961, Echel V. Ashton premiją 1965, Tommaso Campanella auksio medali 1972. Apdovanotas Kanados šimtmečio medaliu 1967 (už 1-našą kraštui).

Priklausė Lietuvių dailės institutui, Dailės draugijoms Kanadoje, JAV ir Europoje.

Minėjimo kalbėtojai vienodai pabrėžė ne tik aukštą pakopą pasiekusį dailininką Telesforą Valių, bet taip pat jį kaip tikrą dintelmeną ir savo kolegų dailininkų tarpe, ir visoje lietuviškoje visuomenėje. Dr. J. Žmuidzinas pabrėžė, jog, nors dailininkas T. Valius mirė, bet jis tebėra lietuvių tautoje gyvas, nes tokie žmonės nemiršta. Velionis buvo jaugus plačiomis ir giliomis šaknimis į mūsų visuomenės tarpą, buvęs didelis tolerantas kitų atžvilgiu, o taip pat didelis Lietuvos patriotas. Pr. Alšėnas

Kodėl ir kaip mes bėgome

Šitokių pavadinimų atsiminimų knygą ruošia kun. Juozas Prunskis. Pakviesta keliasdešimt autorių surašyti savus išgyveni-

visų žmonių sutikimu sukurta teišetumo ir naudos bendrija, siekiant teisingai ir laimingai gyventi, vadovaujantis bendrumo dvasia“.

Pastebėtina, kad šioje valstybės aptartyje nėra jokio luomų skirtumo. Vietoj to čia yra du kartu paminėti bendrumo dvasia, kurios tikslas yra kurti laimingą gyvenimą. Tai yra tiesiog moderniškas valstybės mokslas, skelbiantis, kad valstybė būtų derinys ne tik teisingumo, bet ir naudos. Iš tikrųjų, ši valstybės aptartis yra tokia sveika ir išsami, kad sunku ko nors daugiau pageidauti.

Ši Vilniaus universiteto valstybės aptartis yra palmta iš R. Plečkaičio knygos „Feodalizmo laikotarpio filosofija Lietuvoje“, išleistas Vilniuje 1975 m., žiūr. 201 p.

Vilniaus universiteto įsteigimo 400 metų sukakties minėjimas bus Chicagoje 1979 m. rugpjūčio 31 — rugsėjo 3 dienomis. Jis yra skiriamas nagrinėti ir vertinti jo reikšmę lietuvių tautai. Ji ruošia Lietuvių katalikų mokslo akademija. Minėjime dalyvauti kviečiama visa lietuviška kultūra besidominti visuomenė.

Neseniai iš spaudos išėjo Juozo Prunskio paruošta knyga „Lietuva bolševikų okupacijoje“, kurią išleido Jūrų šaulių kuopa Klaipėda. Kita jo knyga — „Si-biro lietuviai“ jau surinkta. Spaudai ją ruošia dail. P. Aleksa ir dail. V. Lukas. Išleis Amerikos Lietuvių Biblioteka.